

O'QUVCHILARDA XAYOLIY TASAVVURLARNI RIVOJLANTIRISH

Abdrimova Bikajon Ko'palovna

*Xorazm viloyati Xiva tuman 13- umumiy o'rta
ta'lim maktabining amaliyotchi psixologi*

Xudayquliyeva Yulduz Otabayevna

*Xorazm viloyati Xiva tuman 25-umumiy
o'rta ta'lim maktabining amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada “O‘quvchilarda xayoliy tasavvurlarni rivojlantirish” haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Xayol, tasavvur, rivojlantirish, fanzatiya, bilish, yuksak, fel-atvor, munosabat.

Xayol yoki fantaziya, tafakkur kabi yuksak bilish jarayonlariga kiradi va faqat odamlarga xos bolgan faoliyatlarda yuzaga chiqadi. Mehnatning tayyor natijasini xayolga keltirmay turib, ishga kirishib bolmaydi. Fantaziya yordamida kutilayotgan natijani tasavvur qilish - inson mehnatining hayvonlar instinktiv harakatlaridan tubdan farqidir. Xayol inson faoliyatining barcha jabhalarida yuzaga chiqadi. Masalan, oddiy stol yasash uchun ham uning shakli qanday boladi, nima uchun kerak, rangi, balandligi va h.k.larni oldindan tasavvur qilish lozim. Bir SOZ bilan aytganda, ishni boshlashdan oldin bu stolni tayyor holda kora bilish talab qilinadi. XAYOL inson ijodiy faoliyatining zarur elementi bolib, mehnatning oxirgi va oraliq mahsulotlarida oz ifodasini topadi. Xayol mehnat natijalarini narsalarda gavdalantirishga undaydi va shuning bilan birga muammoli vaziyat aniq bolmagan hollarda ish-harakat programmasini tuzishni taminlaydi. Shuning bilan birga xayol faqat biror aniq faoliyatni programmalashtiruvchigina ham emas, bazan uning urnini bosuvchi obrazlar hosil qilish vositasi sifatida ham yuzaga chiqadi. Xayol tafakkur singari, muammoli vaziyatda, yani masalani echishning yangi usullarini kidirib topishda yuzaga keladi. ehtiyojlarni qondirishning real jarayonidan oldin ehtiyojlarni qondirishning soxta, xayoliy jarayoni sodir boladi. Muammoli vaziyatda masalani hal qilish uchun biz tushunchalarga (bilimlarga) va obrazlarga suyanamiz. Kopincha bu ikkala vosita ham birgalikda qollaniladi. Ammo ulardan qaysi birining ustunligi muammoli vaziyatning xarakteriga bogliq. Agar masalaning dastlabki malumotlari, chunonchi, ilmiy muammoning dastlabki malumotlari aniq bolsa, masalani echish yolineing mohiyati koproq tafakkur qonunlariga tobe boladi. Agar muammoli vaziyat kop jihatdan ozining noaniqligi bilan ajralib tursa, dastlabki malumotlarni aniq analiz qilish juda qiyin bolsa xayol mexanizmlari ishga tushadi.

Tasavvur inson faoliyatining barcha turlarida faollashadi, lekin ko'pincha ijodkorlikda. Rasmiy tasavvur, ijodkorlik va majoziy fikrlash ijodiy kasblar uchun zarurdir. Ammo o'ziga xos fantaziyadan uzoqda bo'lgan odamlar, har kuni bu turlari va shakllari buni sezmasdan, katta miqdorda qaratishlari kerak.

✓ Ko'rishlarxayol:

✓ Jarayon natijalariga ko'ra:

✓ tasavvurning mahsuloti nisbiy yoki mutlaq innovatsiya bo'lganida samarali yoki ijodiy;

Qiziqarli fakt! Olimlar ma'lum bir hodisani tasavvur qilish jarayonida, inson miyasida biron bir voqea tasavvur qilish jarayonida, harakat haqiqatan ham qilingan va tasavvur etilmagan. Ma'lum bo'lishicha, xayoliy va miya uchun amal qiladigan farqi yo'q.

Qanday qilib xayolni rivojlantirish kerak

Muvaffaqiyatli va baxtli inson bo'lish uchun xayolni rivojlantirish kerak va bu uchun ilhom kuting. Xayoliyatning rivojlanishi boshqa ruhiy jarayon, qobiliyat, shaxsiyat sifati rivojlanishiga emas, balki mehnat talab qiladigan kasbidir. Hammasi tushdan boshlanadi! Xayolni rivojlantirish uchun siz o'rganishingiz kerak orzu qilmoq. Ba'zi kattalar va jiddiy shaxs: "Nega men voqealar va xayollarga vaqt sarflashim kerak, ular buni amalga oshirish orqali nima qilish kerak?" Uning fe'l-atvori va shaxsiyatida ishlashga qaror qilgan kishi fikrlash, xotirada, nutqni rivojlantirishda qatnashishni boshlaydi, ammo orzu qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun zarurdir. Ammo orzu-Bo'sh daruzsiz dars, mantiqiy tafakkur, xotira, e'tibor va hayratni shakllantiradi, ya'ni yutuqlarning sababini oshiradi. Fantasyning erkin parvoz paytida, bebaho g'oyalar, uzoq muddatli savollarga javob berish, muammolarni hal qilish. Bunday kasalliklarga "tushuncha" psixologiyasida "tushuncha" deb nomlanadi. Tushunish - bu to'satdan va o'tmishdagi tajriba tufayli mantiqiy emas, balki aqliy vazifaning mohiyati va to'g'ri echimini anglashi sababli mantiqiy emas; Bu haqiqatning bevosita intusiv. Xayolni rivojlantirish uchun uni ongli ravishda boshlash kifoya, shuningdek, dunyo idrokini qanday o'zgarishini kuzatish kifoya. Va xayoliy istagan hayot, albatta, xayoliy kuch orqali haqiqatda namoyon bo'ladi. Xayol ozining faolligi va aktivligi bilan xarakterlanadi. Shu bilan birga xayol kishini faollikka undovchi kuch, turtki sifatida ham ishlaydi. Lekin ayrim hollarda xayol faoliyatning ornida, yani soxta faoliyat sifatida harakat qilishi mumkin. Odam ogir ahvolga tushganda, biror masalani echa olmaganda, oz xatolaridan qochishga harakat qilgan kabi hollarda u foydasiz orzularga, real hayotdan uzoq fantastika olamiga kirib ketishi mumkin. Bunday hollarda kishi amalga oshirib bo'lmaydigan ish-harakat rejalarini tuzadi. Xayolning bunday turi PASSIV XAYOL deb ataladi. PASSIV XAYOL IXTIYORIY YOKI IXTIYORSIZ yuzaga kelishi mumkin. Ixtiyoriy ravishda yuzaga keltirilgan, lekin hayot bilan, real hayotdagi faollikka olib kelmaydigan passiv xayol turi SHIRIN XAYOL deb ataladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, qandaydir quvonchli, yoqimli narsalar haqida shirin xayollarga berilish hammaga xos. Ammo inson hayotida shirin xayol kechirish hollari koproq bolsa, bu shaxsning passivligidan dalolat beradi. Passiv xayol ixtiyorsiz ravishda ham yuzaga kelishi mumkin. Xayolning bu turi asosan ong faoliyatining, ikkinchi signallar tizimining susayishida, odamning vaqtinchalik harakatsizlik holatida, uyqisirash holatida, affekt holatida, uyqida (tush korish), ongning kasallikka uchrab buzilishida (gallyutsinatsiyada) va shu kabilarda sodir boladi.

Adabiyotlar royxati.

1. G`oziev E. Psixologiya. T. 1994.
2. Granovskaya R. M. Elementi prakticheskoy psixologii. SPb, 1997
3. Karimova V. M. "Ijtimoiy psixologiya asoslari". - T., 1994
4. Karimova V. M. Auditoriyada bahs-munozarali darslarni tashkil etishning psixologik texnikasi. - T., 2000
5. Karimova V. M. Psixologiya. - T., 2002
6. Karimova V. M., Akramova F. Psixologiya. Ma'ruzalar matni - T., 2000
7. Olshanskiy B. B. Prakticheskaya psixologiya dlya uchiteley. M. 1994.
8. Psixologiya. Uchebnik. - Pod red. A. Krilova - M., 1998